

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

REGARDING THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM OF STATE REGULATION OF THE OIL AND GAS INDUSTRY OF UKRAINE

Кривов'яз Е.С., здобувачка

Науково-дослідний інститут публічного права

Актуальність статті полягає в тому, що нафтогазовий комплекс є стратегічно важливою галуззю для економіки та енергетичної безпеки України. Він забезпечує країну паливно-енергетичними ресурсами, які є необхідними для функціонування промисловості, транспорту, житлово-комунального господарства та інших секторів. Видобуток, переробка, транспортування та споживання нафти й газу впливають на стабільність економіки, соціальну сферу та міжнародні відносини держави. Разом із тим, забезпечення ефективного функціонування даної галузі, значним чином залежить від функціонування адміністративно-правового механізму регулювання цієї сфери. Мета статті полягає у тому, щоб сформулювати авторське визначення поняття адміністративно-правового механізму державного регулювання нафтогазової галузі України. У статті, на підставі аналізу наукових поглядів вчених, розкрито юридичний зміст категорій «механізм», «адміністративно-правовий механізм» та «механізм державного регулювання». Запропоновано авторський підхід до тлумачення адміністративно-правового механізму державного регулювання нафтогазової галузі, під яким запропоновано розуміти регламентовану адміністративно-правовими нормами систему елементів, за рахунок яких досягається реалізація завдань і напрямів здійснення державного регулювання вітчизняної нафтогазової галузі. Зроблено висновок, що на сьогоднішній день існують різноманітні та багаторівневі підходи до визначення «механічної» основи державного регулювання різних сфер суспільного життя. Проте, в більшості концепцій науковці нехтують юридичною стороною даної категорії акцентуючи увагу лише на її організаційному, управлінському, або економічному аспектах. Звідси, більш коректніше використовувати поняття «адміністративно-правовий механізм державного регулювання», який дозволяє охарактеризувати та виділити зміст і складові досліджуваної категорії у правових координатах. Виходячи з викладеного, можемо дійти до висновку, що адміністративно-правовий механізм державного регулювання нафтогазової галузі України – це регламентована адміністративно-правовими нормами система елементів за рахунок яких досягається реалізація завдань і функцій здійснення державного регулювання вітчизняної нафтогазової галузі.

Ключові слова: правовий механізм, адміністративно-правовий механізм, державне регулювання, нафтогазова галузь.

The relevance of the article lies in the fact that the oil and gas complex is a strategically important industry for the economy and energy security of Ukraine. It provides the country with fuel and energy resources that are necessary for the functioning of industry, transport, housing and communal services and other sectors. The production, processing, transportation and consumption of oil and gas affect the stability of the economy, the social sphere and international relations of the state. At the same time, ensuring the effective functioning of this industry largely depends on the functioning of the administrative and legal mechanism for regulating this sphere. The purpose of the article is to formulate the author's definition of the concept of the administrative and legal mechanism of state regulation of the oil and gas industry of Ukraine. The article, based on the analysis of the scientific views of scientists, reveals the legal content of the categories "mechanism", "administrative and legal mechanism" and "state regulation mechanism". The author's approach to the interpretation of the administrative and legal mechanism of state regulation of the oil and gas industry is proposed, under which it is proposed to understand the system of elements regulated by administrative and legal norms, through which the implementation of tasks and directions of state regulation of the domestic oil and gas industry is achieved. It is concluded that today there are various and multi-level approaches to determining the "mechanical" basis of state regulation of various spheres of social life. However, in most concepts, scientists neglect the legal side of this category, focusing only on its organizational, managerial, or economic aspects. Hence, it is more correct to use the concept of "administrative and legal mechanism of state regulation", which allows to characterize and highlight the content and components of the studied category in legal coordinates. Based on the above, we can conclude that the administrative and legal mechanism of state regulation of the oil and gas industry of Ukraine is a system of elements regulated by administrative and legal norms, through which the implementation of the tasks and functions of state regulation of the domestic oil and gas industry is achieved.

Key words: legal mechanism, administrative and legal mechanism, state regulation, oil and gas industry.

Актуальність теми. Нафтогазовий комплекс є стратегічно важливою галуззю для економіки та енергетичної безпеки України. Він забезпечує країну паливно-енергетичними ресурсами, які є необхідними для функціонування промисловості, транспорту, житлово-комунального господарства та інших секторів. Видобуток, переробка, транспортування та споживання нафти й газу впливають на стабільність економіки, соціальну сферу та міжнародні відносини держави. Разом із тим, забезпечення ефективного функціонування даної галузі, значним чином залежить від функціонування адміністративно-правового механізму регулювання цієї сфери. Даний механізм дозволяє охарактеризувати порядок та особливості дії державного регулювання у нафтогазовій галузі.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання, присвячені забезпеченню функціонування нафтогазової галузі, у своїх наукових працях розглядали: Л.С. Головка, О.М. Даценко, Л.І. Дідківська, Ю.С. Дмитренко, С.А. Лобанова, Н.А. Малиш, О.М. Могильний,

Ю.А. Слюсаренко, Л.Г. Ходов, Л.А. Швайка тощо. Втім, попри наявність досить широкого наукового підґрунтя, до сьогодні в науковій літературі відсутні комплексні дослідження присвячені характеристичні адміністративно-правового механізму державного регулювання нафтогазової галузі України.

Саме тому мета статті полягає у тому, щоб сформулювати авторське визначення поняття адміністративно-правового механізму державного регулювання нафтогазової галузі України.

Виклад основного матеріалу. Поняття «механізм» є надзвичайно поширеним, його можна зустріти в точних і гуманітарних науках, біології та хімії, техніці та навіть у філософії. Класично під механізмом (від грецького «μηχανή» – машина) розглядається сукупність штучних рухомо-сполучених елементів, що здійснюють заданий рух, пристрій (сукупність рухомих ланок або деталей), що передає чи перетворює (відтворює) рух, внутрішній устрій, система функціонування чого-небудь, апарат будь-якого виду

діяльності. Механізму як такому притаманними наступні ознаки: він є продуктом організованої діяльності; він має суб'єкт і об'єкт; він має мету або функцію; він містить послідовність дій, певний вид руху; він передбачає переважно односторонній вплив з чітко визначеним вектором впливу; він характеризується жорстким взаємозв'язком, усталеністю процесу, правил взаємодії; його функціонування в ідеалі націлене на автоматизм; його побудова носить структурно-функціональний характер; він має ознаки відкритої або закритої системи [1; 2; 3, с.34].

Правовий механізм – це певна конструкція, яка передбачає дію послідовно організованих юридичних засобів, які дають можливість досягти конкретної юридичної цілі з дотриманням відповідної процедури. Кожна ланка такого механізму є самостійним комплексом юридичних засобів. Правові механізми притаманні як теорії держави і права, так і галузевим наукам. Так, у конституційному праві є правовий механізм проведення виборів, у цивільно-процесуальному праві механізм розгляду цивільних справ тощо. Найбільш дослідженим у сучасній науці є механізм правового регулювання. Під правовим регулюванням розуміється спеціально-юридичний вплив об'єктивного та суб'єктивного права, всієї сукупності правових засобів на суспільні відносини з метою досягнення відповідних результатів. Характеристика механізму правового регулювання здійснюється через правові засоби, як інструменти результативного впливу на суспільні відносини, взяті в єдності та взаємодії, які складають цілісний механізм правового регулювання [4; 5, с.275].

Самостійне галузеве розуміння механізму сформульовано в адміністративному праві. Наприклад, Ю.О. Коваленко зазначає, що адміністративно-правовий механізм постає в якості певної системи адміністративно-правових засобів і факторів, які: виконують низку функцій держави, які покладаються на неї адміністративним законодавством держави (чи конкретизуються нормативно-правовими актами цієї галузі права); передбачені нормами адміністративного законодавства (також і суміжних галузей права) та, відповідно, підпорядковані загальній меті, завданням та загальноправовим і галузевим принципам цієї галузі права [6, с.42]. Т.А. Шумейло тлумачить адміністративно-правовий механізм, як юридичну конструкцію та об'єкт практичної дійсності, що має надзвичайне цивілізаційне та соціально-правове значення, подальший розвиток та забезпечення належного функціонування якого сприяє забезпеченню цінності людини (її життя та здоров'я), правопорядку в державі, а відтак – можливості гармонійного співіснування людей, реалізації права людини на безпечну участь в соціальному житті [7, с.174-175].

У визначенні Н.Д. Дячука, поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав суб'єктів господарювання включає в себе сукупність всіх передбачених національним та міжнародним законодавством способів, засобів та важелів впливу, якими наділені органи публічної влади з метою створення максимально зручних та ефективних умов для заснування суб'єкта приватного підприємництва, провадження ним своєї господарської діяльності аж до моменту її припинення. Це поняття включає в себе також необхідність захисту та охорони законних прав та інтересів зазначеної категорії господарюючих суб'єктів (особливо коли мова йде про малі та середні форми приватних підприємств або про фізичну особу-підприємця). Для цього держава наділена широким спектром важелів впливу, які ми досліджували вище [8].

С.В. Діденко вивчаючи питання пов'язані з адміністративно-правовим механізмом, в контексті адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї, наводить конкретну структуру такого механізму, що включає: а) норми адміністративного права; б) відповідні акти застосування права та такі, що визначають діяльність уповноважених посадових осіб у даній сфері; в) засади функ-

ціонування сфери обігу та застосування зброї; г) адміністративно-правові відносини; г) адміністративно-правові режими обігу зброї; д) адміністративно-правовий статус суб'єктів реалізації такого механізму; е) відповідні адміністративні процедури у сфері обігу та застосування зброї; є) деталізацію, тлумачення, роз'яснення адміністративно-правових нормативних приписів [9, с.6-10].

Окремий напрям дискусії сформувався навколо визначення механізму державного регулювання. Наприклад, В.В. Князев та В.Д. Бакуменко дотримуються думки, що подібний механізм – це практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей. До засобів, що формують структуру цього механізму вчені включають: політичні, економічні, соціальні, організаційні і правові засоби цілеспрямованого впливу органів державного управління [10]. С.Б. Жарая механізми державного регулювання визначає як послідовну реалізацію дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності із використанням відповідних форм і методів регулювання спрямованих на вирішення проблем публічного управління [11, с.27]. Н.Р. Нижник та О.А. Машков розглядають механізм державного регулювання як складник системи управління, що забезпечує вплив на чинники, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта. Науковці слушно зауважують, що є необхідність урахування того, що управлінські процеси відбуваються в межах конкретних організаційних структур, що часто мають вирішальний вплив на економічний розвиток [12, с.56;13, с.53]. А.О. Надточій вважає: механізм державного регулювання – це послідовна цілеспрямована діяльність органів державного управління, що ґрунтується на базових принципах і функціях, здійснюється за допомогою форм та методів впливу, з відповідним правовим, нормативним, інформаційним та ресурсним забезпеченням [14, с.56].

Окремі наукові позиції спрямовано на визначення змісту механізму державного регулювання в економіці, а також у відношенні до окремих, пов'язаних із нею явищ. Наприклад, М.Х. Корецький розтлумачує його, як систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій [15, с.16]. О.В. Марухленко визначив механізм державного регулювання економіки, як головний елемент економічної системи суспільства, котрий включає сукупність основних напрямів, форм і методів цілеспрямованого впливу державних і наддержавних органів управління на її функціонування і розвиток задля стабілізації та пристосування до умов, що змінюються [16, с.57;17, с.45]. Ю.М. Мельник пише наступне: «Механізм державного регулювання – це цілеспрямована система, яка забезпечує здійснення державного впливу на об'єкти та суб'єкти національної економіки і має визначену структуру й інструментальне забезпечення. Механізм державного регулювання розвитку промисловості має соціально-економічні орієнтири та забезпечує формування і визначення сприятливих нормативно-правових, соціально-економічних, організаційних та інших умов розвитку промислового потенціалу національного макроекономічного середовища й підвищення ефективності його використання, а також пріоритетної інституційної підтримки національних виробників промислової продукції» [18, с.147].

Д.А. Міщенко та Л.О. Міщенко в рамках дослідження теоретичних основ механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності визначили останній, як сукупність економічних форм, методів та інструментів, за допомогою яких забезпечується стимулювання, координація та регламент діяльності суб'єктів у сфері зовнішньоекономічних зв'язків. Основою регулювання зовнішньоеко-

номічної діяльності є набір економічних та неекономічних методів впливу на систему зовнішньоекономічних відносин [19].

В свою чергу, М.О. Нікульчев сформулював та виділив визначення механізму державного регулювання розвитку науково-технологічної сфери, який запропоновано розуміти, як систему органів державної влади і недержавних установ і організацій, наділених у законному порядку повноваженнями держави стосовно здійснення управлінських функцій у сфері науки і технологій, регулюючий вплив яких, здійснюваний за допомогою комплексу взаємоузгоджених методів, форм, інструментів і важелів держави, що визначає його функціональний тип, і відповідно до визначених державою принципів спрямований на зміну параметрів функціонування і розвитку як окремих елементів, так і науково-технологічної сфери загалом з метою досягнення цілей науково-технологічного розвитку країни. Інваріантна структура механізму державного регулювання науково-технологічної сфери включає в себе:

суб'єкт і об'єкт, цілі, принципи, методи, форми, інструменти і важелі регулювання [20, с.275].

Висновки. Таким чином, на сьогоднішній день існують різноманітні та багаторівневі підходи до визначення «механічної» основи державного регулювання різних сфер суспільного життя. Проте, в більшості концепцій науковці нехтують юридичною стороною даної категорії акцентуючи увагу лише на її організаційному, управлінському, або економічному аспектах. Звідси, більш коректніше використовувати поняття «адміністративно-правовий механізм державного регулювання», який дозволяє охарактеризувати та виділити зміст і складові досліджуваної категорії у правових координатах.

Виходячи з викладеного, можемо дійти до висновку, що адміністративно-правовий механізм державного регулювання нафтогазової галузі України – це регламентована адміністративно-правовими нормами система елементів за рахунок яких досягається реалізація завдань і функцій здійснення державного регулювання вітчизняної нафтогазової галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник-довідник. Українська Академія держ. управління при Президентові України; Інститут проблем держ. управління та місцевого самоврядування; В.М. Князев (заг.ред.), В.Д. Бакуменко (уклад.), В.Д. Бакуменко (заг.ред.). К.: Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
2. Політологічний енциклопедичний словник. Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-е вид., доп і перероб. К.: Генеза, 2004. 736 с.
3. Радченко О.В. Ціннісний вимір трансформації державного-політичного режиму в Україні: дис. ... д-ра. юрид. наук: Харків: Харківський регіональний інститут державного управління. 2010. 481 с.
4. Тарахонич Т. І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 42–46.
5. Перепелюк А. Механізм правозастосування: структура та принципи організації. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. №3(70). С.274-282.
6. Коваленко Ю. О. Адміністративно-правовий механізм інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2018. 239 с.
7. Шумейло Т.А. Поняття та ознаки адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. №8(110). С.169-176.
8. Дячук Н.Д. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав суб'єктів приватного підприємництва в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 41(1). С. 157-160.
9. Діденко С. В. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. 16. С. 463–469.
10. Державне управління: словник-довідник. За заг. ред. В.М. Князева, В.Д. Бакуменка. К.: УАДУ 2002. 228 с.
11. Жарая С.Б. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності на регіональному рівні: шляхи розвитку в Україні та європейська практика: монографія. Національна академія державного управління при Президентові України. К.: 2011. 270 с.
12. Нижник Н.Р. Системний підхід в організації державного управління: навчальний посібник. Н.Р. Нижник, О.А. Машков. К.: Вид-во УАДУ. 1998. 160 с.
13. Бачинський А.Я. Механізм державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2018. № 29(68) №2. С.52-55.
14. Надточій А.О. Державне регулювання розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: Харків: Харківський регіональний інститут державного управління. 2009. 220 с.
15. Корецький М. Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: монографія. Київ: Вид-во УАДУ, 2002. 260 с.
16. Марухленко О. В. Механізм державного регулювання економіки: сутнісний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2017. № 2(2). С. 56-59.
17. Котелевець Д.О. механізм державного регулювання економіки: сутнісний вимір. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. №11-12. С.41-49.
18. Мельник Ю.М. Механізм державного регулювання розвитку промисловості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 22, частина 1. С.145-151.
19. Міщенко Д.А., Міщенко Л.О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.2.6
20. Нікульчев М.О. Механізм державного регулювання розвитку науково-технологічної сфери: поняття і складники. *Право та державне управління*. 2020. №4. С.270-276.